

Uttalelse fra Samisk Eldreråd NOU 2018:16. Det viktigste først

Sametingets eldreråd behandler saken og kommer med følgende uttalelse og synspunkter til *NOU 2018:16. Det viktigste først. Prinsipper for prioritering i den kommunale helse - og omsorgstjenesten og for offentlig finansiert tannhelsetjeneste.*

1. Først noen punkter generelt om helse spørsmål i forhold til den samiske befolkningen:

Samisk kulturkompetanse i etterutdanning i velferdsyrker er viktig, og må prioriteres.

Samer er ikke de første som går til lege.

Samer roper ikke høyest

Samer er tause om sine ondtter

Samer krever ikke sine rettigheter i kontakt med helsetjenester

Reindriftssamer flytter mellom to fylker og kommuner hvert år, og dette skaper enda større problemer enn det vanligvis er blant folk, og kommuner har forskjellige prioriteringer.

Tolketjenesten er viktig og må fungere.

Hvorfor kan ikke Samisk helsepark fungere nasjonalt senter?

2. Innspill til kap 1 Sammendrag, pkt «Åpenhet og brukermedvirkning»

Norge er forpliktet av internasjonale konvensjoner om urfolk, som ILO-konvensjonen nr. 169. I art 25 heter det: "Helsetjenester for urfolk skal skje under urfolks eget ansvar og kontroll, slik at urfolk kan nyte godt av så høy fysisk og mental helsemessig standard som mulig".

Samisk bosetning er spredt i ulike kommuner i Norge med til dels store forskjeller. I noen kommuner er samisk identitet fortsatt "ikke tema" eller bare tema "internt". Imidlertid er samisk kultur og tilhørighet tilstede, ofte noe usynlig for de uinnvidde.

Dette er viktig å kjenne til i forhold til de eldre. Eldre som rammes av demens-liknende tilstander, eller mister 2.språket (norsk) på grunn av cerebrale hendelser kan fortsatt forstå og til dels kommuniserer på sitt "gjemte" 1.språk. At helsepersonell er klar over denne situasjonen er viktig for eldre i disse kommuner. Selv om selve språket ikke er levende i disse kommuner er samisk kulturtilhørighet likevel levende. Dette kan ofte bli et uutalt problem i kommunikasjon om egen helse og tilstand. Undertrykkelsen av samisk kultur har ofte ført til at den samiske klienten er tilbakeholden i den muntlige kommunikasjon med norsktalende helsepersonell. Her kan det ofte være lurt å få til en samtale om oppvekst og erfaringer fra skole og arbeidsliv- for å oppnå tillit.

I andre kommuner er samisk språk og kultur fullt ut levende. I slike kommuner er det for mange eldre vanskelig å kommunisere på norsk som er et "fremmedspråk". Særlig gjelder dette egne følelsesmessige og helsemessige problemer. For de eldres verdighet i disse kommuner er det avgjørende for de samiske eldre å kunne kommunisere på samisk med hjelpepersonell, leger og omsorgstjenester. Tolketjeneste eller ved personlig tilstedeværelse av tolk eller gjennom telefontolkning er en nødløsning. Her bør muligheten for fjern-konsultasjoner med aktuelt helsepersonell legges til rette. Dette burde være mulig også på en "levende måte" i vår digital verden hvor den samisktalende hjelper kan være "tilstede" i rommet gjennom f.eks Skype.

